حکومەتی هەرێمی کوردستان - عێراق
وەزارەتی پەروەردە
بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی پرۆگرام و چاپەمەنییەکان

پەروەردەی ئیسلامی

قۆناغی بنەڕەتی

پۆلی پێنجەم

ئامادەکردنی

عبدالله عبدالرحمن بابان　　واحد حمه صالح　　ئازاد عمر سيد أحمد

وەرگێڕانی لە زمانی عەرەبییەوە

صادق عثمان عارف

پێداچوونەوەی زانستی

د. بشير خليل توفيق　　ابوبكر علی كارواني

پێداچوونەوەی زمانەوانی

صادق احمد عثمان

سەرپەرشتی زانستی چاپ: كريم حسن علي

سەرپەرشتی هونەری چاپ: خالد سليم محمود

نەخشەسازی ناوەوە: يوسف احمد اسماعيل

نەخشەسازی بەرگ: رەوەند سعيد صابر

تایپ: ڕێڤین راغب حسين

فۆتۆ: شێرزاد رسول فقي

جێبەجێکردنی بژاری هونەری : نێرگز نورالدين كاكه مصطفى

چاپی حەوتەم

١٤٤٣ کۆچی - ٢٠٢٢ زایینی - ٢٧٢٢ کوردی

بەناوی خودای بەخشندەی میهرەبان

پێشەکی:

پەروەردەکارانی بەڕێز، ئەم کتێبە هەنگاوێکی تری گۆڕینی کتێبەکانی بابەتی پەروەردەی ئیسلامییە، بەپێی ئەو پلانەی وەزارەتی پەروەردە بۆ گۆڕین و پێشخستنی پرۆگرامی ئەم بابەتە دایناوە و گرنگییەکی زۆری هەیە لە دروستکردنی کەسایەتی تاك بە شێوەیەکی زانستی و ڕەنگڕێژکردنی بەشێوەیەکی پەروەردەیی، بەمەبەستی دەوڵەمەندکردنی کۆمەڵگە بە تاکی بەسود، بۆ ئەوەی بەشداری بکەن لە بنیاتنانی و بە هێزکردنی بناغەکەی، بۆ دابینکردنی دوا ڕۆژێکی پرشنگدار.

وەك لە کتێبی پۆلەکانی پێشوتردا ئاماژەمان پێکرد، گۆڕانکارییەکی بەرچاو هەیە، لە خستنە ڕوی بابەتەکان بە بەراورد لەگەڵ کتێبەکانی پێشوتردا، چ لە ناوەڕۆك و چ لە ئامانج و ڕاهێنانەکاندا، پەروەردەکارانی بەڕێز بۆیان هەیە، لە شیکردنەوەی بابەتەکاندا زانیاریی زیاتر ببەخشن بە قوتابییان و خوێندکاران و مەرج نییە تەنها پابەندی وانەکانی کتێبەکە بن، چونکە دابەشکردنی کتێبەکان بۆ ئەو وانە و وەرزانە بە مەبەستی ڕێکخستنی کتێبەکەیە، بۆیان هەیە مەودای سود وەرگرتن لە بابەتەکان فراوانتر بکەن.

هیواداریـن پەروەردەکارانی هاوکارمان هەر تێبینییەك و سەرنجێکیان هەبێت، لە کاتی جێبەجێکردنی کارەکانیان بەشێوازی پراکتیکی ئەم پرۆگرامە و بەمەبەستی دەوڵەمەند کردنی بۆمان ڕەوانە بکەن، بۆ ئەوەی لە چاپەکانی داهاتوودا سودیان لێ وەربگرین، چونکە گومانی تێدا نییە هەر کارێك و پرۆسەیەك بێ کەموکوڕی نابێت.

خودا پەناگەی سەرکەوتنە...

لیژنەی ئامادەکار

وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا

وەرزی یەکەم

اللَّهُ

وانەی یەکەم

هەندێك لە ناوە پیرۆزەکانی خودای گەورە

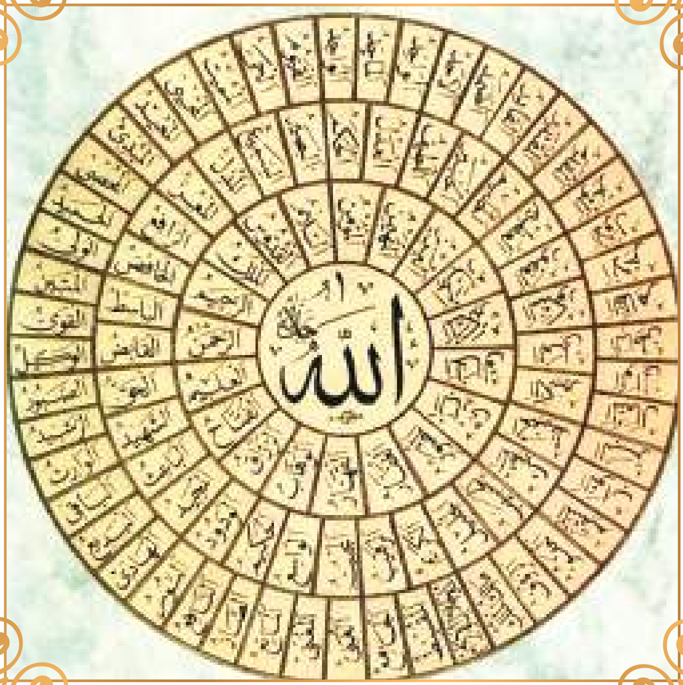

(المهيمن ، العزيز ، الجبار ، المتكبر ، الباریء)

هەر یەك لەم ناوانە واتا و چەمکی خۆی هەیە و هەموشیان پیرۆز و جوانن.

المهيمن: بەتوانایە و تەواوی دەسەڵاتی بەسەر گشت دروستکراوەکانیدا هەیە.

العزيز: بەتوانا و دەسەڵاتدارە، هەمو بونەوەرەکان پێویستیان پێیەتی.

الجبار: ویستی خۆی بەسەر هەمو بونەوەراندا جێبەجێدەکات.

المتكبر: گەورەیە و خۆی بە گەورە دەزانێت.

الباریء: دروستکەری بونەوەرە بەبێ وێنەی پێشوەخت.

وانەی دووەم

پشت بەستن بەخودا

یەکێك لە هاوەڵانی پێغەمبەر چووە ناو مزگەوتی پێغەمبەر (د.خ) بینی منداڵێکی تەمەن خوار دە (١٠) ساڵان بە ملکەچییەوە نوێژی دەکرد، ئەویش لە دوای نوێژی سوننەتی چونە مزگەوت لە منداڵەکە چووە پێش و سڵاوی لێکرد و لێی پرسی: تۆ کێیت؟ کوڕی خۆم: منداڵەکە کەمێك ڕاماو گوتی: مامە گیان، من منداڵێکی بێ دایبابم. هاوەڵەکە زۆر دڵی پێ سووتاو گوتی: (باشە ڕازی دەبی ببیتە کوڕی من ؟). لێرەدا منداڵەکە ژیرانە ئەم چەند پرسیارەی لێکرد: مامە گیان، ئەگەر برسی بووم خواردنم دەدەیتێ ؟ گوتی: بەڵێ. ئەی ئەگەر پۆشاکم پێویست بوو بەرگم بۆ دەکڕی؟ گوتی: بەڵێ. منداڵەکە دیسان پرسی: ئەی ئەگەر نەخۆش بووم چارەسەرم بۆ دەستەبەر دەکەیت ؟ هاوەڵەکە گوتی: ئەوەیان بە دەست من نییە. ئەویش پرسی: ئەی پاش مردن دەتوانیت زیندوم کەیتەوە ؟ هاوەڵ: ئەویش تەنها بە دەست خودایە. ئەوجا منداڵەکە گوتی: کەواتە مامی بەڕێزم، لێم گەڕێ با تەنها پشت بە خودای میهرەبان

ببەستم کە خولقاندومی ڕێنماییم دەکات، ڕۆزیم دەداتێ و تێرم دەکات، لە ناساغیشدا چارەسەر هەر لای خۆیەتی و هۆکاری چاکبوونەوەی بۆ بەدیهێناوین. پاشان مردن و زیندوکردنەوەش تەنها بە دەست ئەوە و هەر ئەویشە لە تاوان و هەڵەکانمان دەبورێت. لێرەدا هاوەڵەکە نزای بۆ ئەو منداڵە زیرە کرد و سوپاسی خودای کرد لەسەر باوەڕە پتەوەکەی و گوتی ڕاستە، هەر کەس بەڕاستی و دڵنیاییەوە پشت بە خودا ببەستێ، تەنها ئەوی بەسە.

دەرئەنجام

لەم چیرۆکە دەگەینە ئەو دەرئەنجامەی، کە مرۆڤ هەردەم دەبێت پشت بە خودا ببەستێت، چونکە هەر ئەو بە تاك و تەنها چاودێری مرۆڤ دەکات، هەرچی بیەوێت دەبێت لەوی داوا بکات، وەك لە قورئاندا هاتووە: (وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓۚ) (الطلاق٣).

گفتوگۆ

قوتابی خۆشەویست بەهاوکاری مامۆستا ئەم ڕستە و ئایەتانەی خوارەوە لێکبدەوە:

١- خودای گەورە دەفەرموێت: (ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلۡيَتَوَكَّلِ ٱلۡمُؤۡمِنُونَ) (التغابن١٣).

٢- « خودا بەتەنیا بەسە بۆ ئەوانەی پشتی پێدەبەستن» ڕونی بکەوە.

٣- پەند لەو چیرۆکەی سەرەوە چییە؟ ڕونی بکەوە.

٤- تۆش بەسەرهاتێك بگێڕەوە پشت بە خودا بەستنی تێدا بەرجەستە بووبێت.

چالاکی

ئەم دو ئایەتەی سورەتی جیابوونەوە (تەڵاق) لەبەربکە، خودا دەفەرموێت:

(وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا (٢) وَيَرۡزُقۡهُ مِنۡ حَيۡثُ لَا يَحۡتَسِبُۚ وَمَن يَتَوَكَّلۡ
عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ بَٰلِغُ أَمۡرِهِۦۚ قَدۡ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَيۡءٖ قَدۡرٗا (٣)) (الطلاق٢-٣)

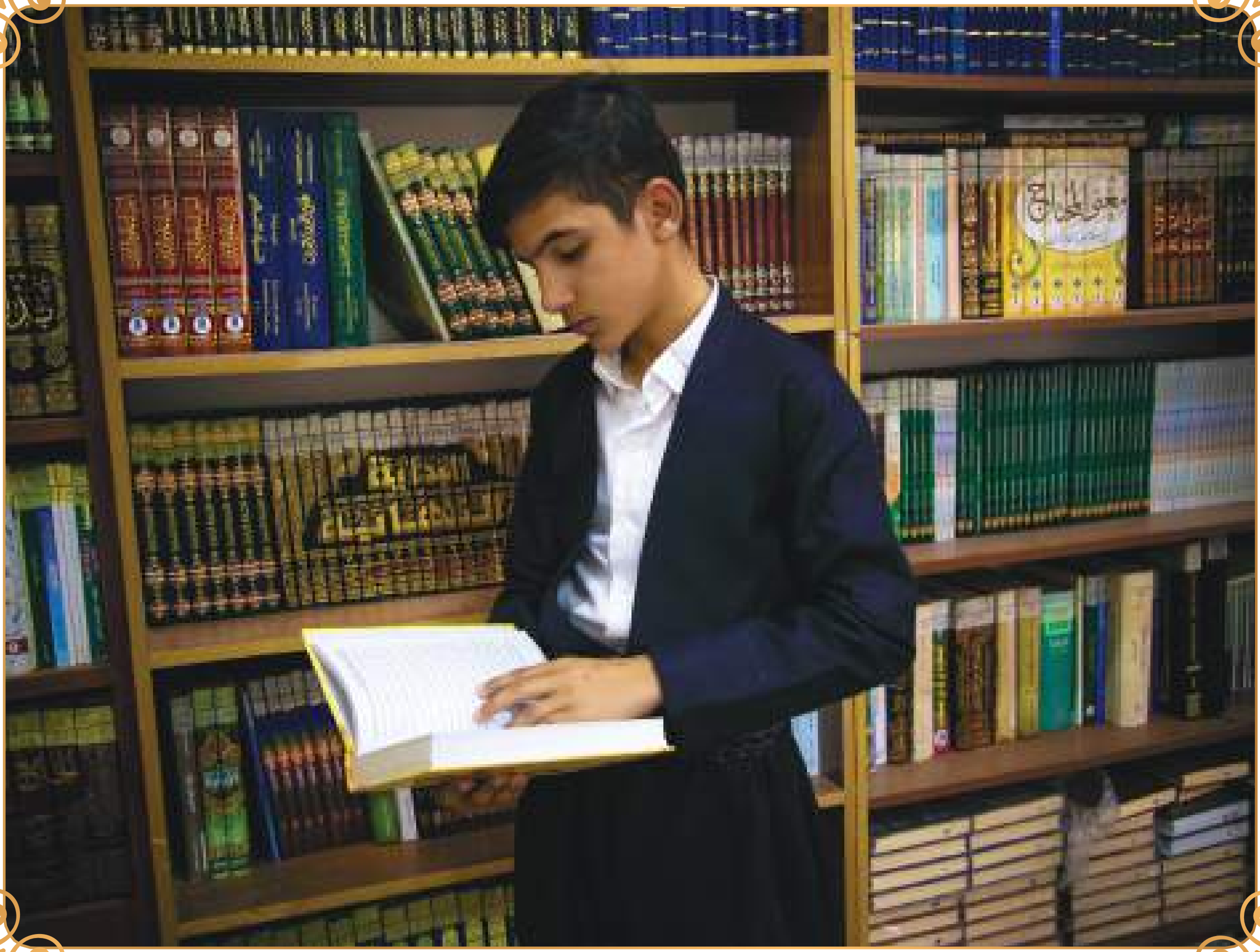

وانەی سێیەم

سورەتی ئەلمەسەد (المَسد)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ (١) مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ (٢)

سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ (٣) وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ (٤)

فِي جِيدِهَا حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ (٥)

ڕاقە

((تَبَّتۡ يَدَآ أَبِي لَهَبٖ وَتَبَّ)) ئەبو لەهەب هەردو دەستی بە بڕین بچێت و ڕیسوابێت.

((مَآ أَغۡنَىٰ عَنۡهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ)) نە سامانی و نە ئەوەی پەیدایکردووە فریای نەکەوت.

((سَيَصۡلَىٰ نَارٗا ذَاتَ لَهَبٖ)) لە ئایندەدا ئاگری بە گڕ ئەیسوتێنێت.

((وَٱمۡرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلۡحَطَبِ)) هەروەها ژنەکەشی کە دار بە کۆڵ دێنێ.

((فِي جِيدِهَا حَبۡلٞ مِّن مَّسَدِۭ)) گوریسێکی چنراو لە پوشی خورمای لە ملدایە.

چیرۆکی هاتنە خوارەوەی سورەتەکە

سەعیدی کوڕی جوبەیر لە ئیبن عەباس دەگێڕێتەوە، کاتێك خودای گەورە ئەم ئایەتەی ناردە خوارەوە: (وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ) پێغەمبەر (د.خ) هاتە (سەفا) بانگی ڕاهێشت، خەڵکی لێی کۆبوونەوە، ئەویش فەرموی: ئەی بەنی عەبدولموتەلیب ئەی بەنی (**فیهر**) ئەی بەنی (**لوئەی**) ئەگەر پێتان ڕابگەیێنم کە لەشکرێك لە پشت ئەم چیایە هەیە و دەیەوێت هێرش بکاتە سەرتان باوەڕم پێدەکەن؟ گوتیان: بەڵێ. ئەویش فەرموی: من ئاگادارکەرەوەم بۆ ئێوە و سزایەکی توند چاوەڕوانتانە گەر باوەڕ نەهێنن، ئەبو لەهەبی مامی گوتی: نەفرەتت لێ بێت تا کۆتایی ئەمرۆ، ئەمە چییە ئێمەت بۆ بانگ کردووە. بۆیە خودای گەورە ئەم سورەتەی هێنایە خوارەوە.

گفتوگۆ

١ – ئەبو لەهەب کێیە ؟

٢ – (حمالة الحطب) کێیە ؟

وانەی چوارەم

چەند نمونەیەك لە کاری بەسود و باش

١/ هاندان بۆ فێربوون

بەهمەن و سیروان سەبارەت گرینگیدانی ئایینی ئیسلام بە فێربوون و هاندانی موسڵمانان بۆ ئەو کارە بەسودە پێکەوە گفتوگۆیان دەکرد. بەهمەن بە سیروانی گوت: هاوڕێی خۆشەویستم بۆ ئەوەی دوا نەکەوین لە وانەکانمان، با زوو بچین بۆ قوتابخانە، بەڕاستی زانیاری باش فێربووین، پێویستە بەردەوام بین سیروان گوتی: تۆ پێت وایە بە درێژەدان بە خوێندن ئامانجێك بە دەست دێنین؟ بەهمەن: بەڵێ، چونکە هەر زانستە پلەی مرۆڤ و ناوبانگی بەرزدەکاتەوە، ئەوەتا بەرهەمەکانی زانست و خوێندن هەمو بوارێکی ژیانی گرتۆتەوە، وەك وزەی کارەبا، کە بۆ ڕوناکی و گەرمکردن و فێنککردنەوە بەکاردێت. هەروەها ئامێری تەلەفزیۆن و کۆمپیتەر و سودەکانیان، ئۆتۆمبیل و فڕۆکە بۆ گواستنەوە. لەلایەکی ترەوە زانستی پزیشکی بۆ تەندروستی و چارەسەری نەخۆشی.

ئەمانە و گەلێ شتی دیکە، هەموی بەرهەمی خوێندن و قوتابخانەن و زانستن.

سیروان گوتی: هاوڕێم، کەواتە تۆ ڕاست دەکەیت پێویستە خۆماندو بکەین بەدوای زانستدا

بگەڕێین، تا لە ژیاندایین بەڵێن بێت لە قوتابخانە دوا نەکەوم، هەرچیم نەزانی پرسیار بکەم، لە خوێندن کۆڵنەدەم، تا پێکەوە لە دوا ڕۆژ خزمەتی خاك و نەتەوەکەمان بکەین.

بەهمەن گوتی: من لە قورئانی پیرۆزدا ئایەتێکم دیاریکردوە مرۆڤەکان هاندەدا بە دوای زانستدا بگەڕێن ئەگەر لە ئاسمانیشدا بێت، وەك دەفەرموێت: (يَـٰمَعۡشَرَ ٱلۡجِنِّ وَٱلۡإِنسِ إِنِ ٱسۡتَطَعۡتُمۡ أَن تَنفُذُواْ مِنۡ أَقۡطَارِ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ فَٱنفُذُواْۚ لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلۡطَـٰنٖ) (الرحمن٣٣).

سیروان گوتی: لەبەر ڕۆشنایی و ڕێنمایی ئەم ئایەتەدایە مرۆڤ بە دوای نهێنی و شاراوەکانی زەوی و ئاسماندا دەگەڕێت. هاوڕێم، وانییە؟

بەهمەن: بەڵێ، وایە. هەر لە ڕێی زانستەوە مرۆڤ لەم سەردەمەدا توانی بگاتە بۆشایی ئاسمان و هەمو ئەمەمان بینیوە.

سیروان: ئەمەش بەڵگەیەکی بەهێزە لەسەر بەدەستهێنانی زانست.

بەهمەن: دەزانی، زانست سودی دیکەی زۆرە، وەك:

زانست فێرمان دەکات چۆن پەروەردگار بناسین.

هەر بە زانست و زانیاری هەمە جۆر لە گشت بوارەکانی ژیان فێر دەبین.

چەکێکە بەرامبەر نەزانی و دواکەوتویی.

بەهۆی زانستەوە دەگەینە داهێنان و ئاسۆیەکی ڕون بۆ ئایندەمان.

هۆی پێشکەوتنی گەلانە.

ئەو ڕوناکییەیە، کە نهێنییەکانی بونەوەر و ژیان ئاشکرا دەکات.

گفتوگۆ

ئـ- بەهمەن چی بە هاوڕێکەی گوت، لەسەرەتای گفتوگۆکەدایە؟

ب- ئایا فێربوون و خوێندن پێویستە بۆ گشت کەسێك؟

پ- بۆ چ مەبەستێك مرۆڤ هزری خۆی دەخاتە کار و ماند و دەبێت؟

ڕاهێنان (١)

ئەم بۆشاییانەی خوارەوە بە وشەی مەبەست پڕبکەوە:

مرۆڤ سود لە تەلەفزیۆن بۆ............. و...............دەبینێت، لە ئۆتۆمبێلیش

بۆ............... و لە زانستی پزیشکی و دەرمان بۆ.................

ڕاهێنان (٢)

لە ستونی یەکەم و دووەمدا بڕگە گونجاوەکان بە یەك بگەیەنە:	
ئـ- مرۆڤی خوێندەوار	سەر لە نوێ ژیاوەتەوە.
ب- گەر مرۆڤ دوربێت لە خوێندن و فێربوون	خۆی کێشەکانی چارەسەردەکات.
پ- گەلی کورد	لە ڕەوتی شارستانیەت بەجێدەمێنێت.

ڕاهێنان (٣)

مەشق بەخۆم دەکەم:

ئـ- بە خەت و ڕێنوسی جوان ئەم فەرمودەیەی پێغەمبەر (د.خ) بنوسەوە:

«طلب العلم فريضة على كل مسلم و مسلمة»

ب- وێنەی کەوانی مانگ بکێشە.

چالاکی

بەهمەن چۆن توانی بایەخی زانست لە کۆتایی گفتوگۆکەیاندا بۆ هاوڕێکەی شیبکاتەوە. بەکورتی باسبکە؟

وانەی پێنجەم

٢/ کردەوەی چاکە و پاداشتی

مامۆستای پەروەردەی ئیسلامی بە قوتابییانی گوت: ئازیزانم: ئەمڕۆ سەبارەت بە کاری چاکە و کاریگەری لەسەر تاك و کۆمەڵ دەدوێین. بۆیە قوتابییەك پرسی: مامۆستا: واتای کردەوەی چاك چییە؟

مامۆستا: چاکە ئەوەیە مرۆڤی موسڵمان کاری سود بەخش و باش بکات کەڵکی ئەوەش بۆ خاوەنەکەی دەگەڕێتەوە، هەروەها وەڵامی خراپ بە چاك دانەوەش هەر چاکەیە و خودا فەرمانی پێکردوە.

قوتابییەکی دیکە پرسی: باشە، مامۆستا، سودی کاری چاکە چییە، چەند نمونەیەك بهێننەوە؟

مامۆستا گوتی: تاك و کۆمەڵ ئاسودە دەکات، خودا لە خاوەنی کردەوەی باش ڕازی دەبێت، وەك یارمەتیدانی یەکدی، سەردانی نەخۆش، هەرەوەزکردن، بەخشین، ڕوخۆشی، سادەیی، ڕێزی گەورەگرتن، زمانپاراستن لە باسی ئەم و ئەو، چاکەت بۆ هاوڕێیانت بوێت......... هتد.

قوتابی سێیەم: زۆر سوپاس، مامۆستا، بەڕاستی وتەکانت بەسود بوو. ئێمەش بەڵێن دەدەین، هاوکاری یەکتر بکەین و هیواداریین تۆش سەرکەوتو بیت.

گفتوگۆ

لەگەڵ مامۆستادا ئەم ڕستانە شیبکەنەوە:

کەی پێمان دەڵێن مرۆڤی چاك ؟

ئەم ئایەتە شیبکەوە: (وَتَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡبِرِّ وَٱلتَّقۡوَىٰۖ وَلَا تَعَاوَنُواْ عَلَى ٱلۡإِثۡمِ وَٱلۡعُدۡوَٰنِۚ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلۡعِقَابِ) (المائدة٢).

ئەم ئایەتە لێکبدەوە: (ٱدۡفَعۡ بِٱلَّتِي هِيَ أَحۡسَنُ ٱلسَّيِّئَةَۚ) (المؤمنون٩٦).

چالاکی

ئەم فەرمودەیە لە بەر بکە:

(الله فی عون العبد مادام العبد فی عون اخیه)

وانەی شەشەم

ڕەوشتی پەسەند

لە کەسێکی دانا پرسیارکرا، سەبارەت بە ڕەوشتە پەسندەکان، ئەویش گوتی: ئەگەر مرۆڤێکی بەرێز بوو، ئازار بەخش نەبوو، چاکەخواز بوو، ڕاستگۆ و ڕەفتار باش بوو، سەرکێشی و هەڵەی کەمبوو، بە ئەمەك و ئارام و سوپاسگوزاری خودا و پەیوەست بوو بەکەس و کارەوە هەروەها بە قەناعەت و پشودرێژ و میهرەبان و داوێنپاك بوو، لێبوردە و بێکینە و بەخشندە و دەستکراوە بوو. مرۆڤێك بوو لەبەرخودا کەسێکی دەویست و هەر لەبەر خوداش پشتی لێ هەڵئەکرد، ئەوا ئەو مرۆڤە کەسێکی بە ڕەوشتە. ئێمەش زۆر بەوە ئاتاجین بە بیری خۆمان و یەکتری بهێنینەوە، کە ڕەوشتی بەرز پێگە و پایەی بڵندی لە ئاییەنەکەماندا هەیە، وا لە خوارەوە چەند فەرمودەیەکی سەروەرمان محمد (د.خ) دەربارەی ئەم بابەتە بە نمونە دەهێنینەوە:

ئوسامەی کوڕی شورەیك دەڵێت: لە خزمەت پێغەمبەر (د.خ) بووین، کەسمان ورتەی لێنەدەهات وەك باڵندە هێلانەی بەسەر سەرمانەوە کردبێت، چەند کەسێك هاتن بۆ لای و

پێیان گوت: ئەی پێغەمبەری خودا، کام جۆر لە بەندەکان لای خودا خۆشەویستترە؟ **فەرموی**: (خاوەنی باشترین ڕەوشت). لە ڕیوایەتێکی تردا: پرسیان (باشترین ئاکاری ئادەمیزاد چییە؟) فەرموی: (ڕەوشتی جوان و پەسەند). هەروەها **فەرمویەتی** (د.خ): **(إن الفُحش و التَّفحشَ ليسَا مِنَ الاسلامِ في شيء و إن احسنَ النَّاسِ اسلامًا احسنُهُمْ خُلقًا**). واتە: (بێ ئابڕویی و جوێنبازی لە ئیسلامدا جێی نییە، باشترین نیشانەی موسڵمانێتیش ڕەوشتی بەرزی تاکەکانە). دیسان پرسیاری لێکرا (د.خ): (باوەڕی کام لە باوەڕداران تەواوترینیانە؟ فەرموی ئەوەی خاوەنی بەرزترین ڕەوشتە).

دیسان لە ڕەوشتە بەرز و پەسندەکان:

١ – دراوسێیەتی باش و خۆش مامەڵەکردن لەگەڵیان.

٢ – گوێرایەڵی دایباب.

٣ – ڕێز لە گەورەگرتن و سۆز بەخشین بە بچوك.

٤ – یاریدەدانی کەسانی تر.

٥ – ڕوگەشی و وتەی چاك.

گفتوگۆ

پابەند بوونی مرۆڤ بە ڕەوشتی بەرزەوە، دەبێتە مایەی ڕێزگرتن. ئەم دەستەواژەیە ڕونبکەوە.

چالاکی

ئەم فەرمودەیە لەبەربکە: (**انما بعثتُ لأُتمّم مكارم الاخلاق**).

وانەی حەوتەم

ئاین واتە ئامۆژگاری و بەدەنگەوەچوون

موسـولّمانان لـە نێـو خۆیانـدا چەندیـن ئـەرك و مافیـان لەسـەر یەکتـرە، پێویسـتە پابەندبن پێیـان بە پێـی توانا، موسـولّمان بە بـاوەڕداری تـەواو ناژمێردرێـت، تـا ئـەوەی بـۆ خـۆی پێـی خۆشـە، بـۆ بـرا موسڵمانەکەشـی پێـی خـۆش نەبێـت لـەو مافانـەی نێوانیـان (ئامـۆژگاری) یـە:

ئەنـەس (ڕەزای خـودای لـێ بـێ) لـە پێغەمبـەرەوە (د.خ) دەگێڕێتـەوە، کـە فەرمویەتـی: **(لايؤمِـنُ احدُکُم حتـی یُحـب لاخیـهِ ما یُحبُ لِـنَفسِه)** (متفـق علیـه).

مەرجی بـاوەڕداری تـەواو بۆ تاکی موسـڵمان ئەوەیـە، بـۆ خـۆی چـی لاخـۆش و بە کەڵکە لـە کاری چـاك و پەرسـتش و هـەر پێداویسـتیەك، بـە هەمـان ئەنـدازە شـاد ببێـت کاتێـك برایەکـی موسـڵمانی بەهـەر کام لـەو ئاواتانـە دەگات. کۆڵێـش نـەدات لـە ئامۆژگاریکـردن و بـە تەنگـەوە هاتنیـان.

قوتابییانی خۆشەویست، ئامۆژگاری، ڕێبازی پێغەمبەران (د.خ) بوە بۆ گەیاندنی پەیامەکانیان، ئەوە بو (**موسا، نوح و عیساش**) (د.خ) بە دڵسۆزی ئامۆژگاری کۆمەڵگاکانیان دەکرد و بەو شێوەیەش ئاینی خودایان دەگەیاند.

پێغەمبەریشمان (محەمەد) (د.خ) بۆ گەیاندنی پەیامی ئیسلام ڕێبازی ئامۆژگاری و ڕێنمایی پەیرەو دەکرد و بەڵێنی لە هاوەڵانی وەردەگرت، کە بۆ یەکتر دڵسۆزبن و بە تەنگ موسڵمانانەوە بن و هەردەم بە دەنگ یەکەوە بچن کۆڵنەدەن. (**جەریری کوڕی عەبدوڵڵا**) (ڕ.خ) گوتی: بەڵێنم بە پێغەمبەر (د.خ) دابوو لەسەر ئەوەی نوێژ بکەم و زەکات بدەم، هەروەها بۆ گشت موسڵمانان دڵسۆزبم و لە ئامۆژگاریکردن دەست هەڵنەگرم. (کۆڕای لەسەرە). هەر لەبەر گرنگی بە تەنگەوەهاتنی یەکتر بوو کە فەرمان درا موسڵمانان لە یەکتر بە ئاگابن، ئامۆژگاریش بەرهەمی دڵسۆزییە و نیشانەی ئەوەیە تۆ خێر و خۆشیت دەوێت بۆ برا و خوشکە موسڵمانەکان.

- دڵشاد بە باوکی گوت: بەڵام هەندێك کەس لەم فەرمانە دوا دەکەون، تاوان دەبینن خۆ بێدەنگ دەکەن، بەو بیانوەی ئەمە ئەرکی ئەوان نییە، لە بیری دەکەن کە ئامۆژگاریکردن بە دڵسۆزییەوە ئەرکی موسڵمانانە لەنێو خۆیاندا و هەموان دەگرێتەوە.

باوکی گوتی: پێغەمبەر (د.خ) فەرمویەتی (**الدین النصیحة**. قلنا لمن؟ قال: **للهِ ولرسولهِ ولأئمةِ المسلمين وعامَتِهِم**) موسلیم گێڕاویەتەوە.

پێغەمبەر (د.خ) دەفەرموێت: ئاین ئامۆژگاری و ڕێنماییە بۆمان کە دڵسۆزی پێویستە بۆ موسڵمانان. وتمان بۆ کێ؟ فەرموی بۆ خودا، بۆ پێغەمبەری خودا، بۆ پێشەوایانی ئیسلام و گشت موسڵمانان.

بەڵام کەی و بۆچی و چۆن و بۆ کێ ئامۆژگاری بەکاردێنن؟ چونکە نابێت کەسی ئامۆژگاریکار بەشێوازی ڕەخنەو توندوتیژی مەبەست بگەیەنێ یان بۆ بەرامبەر مل بەڕاستی نەدات و نکوڵی لێبکات، یاخود کەسانێك هەبن پێویستیان بە هاوکاری و ئامۆژگاری هەبێ، بەڵام کەس نەبێ لێیان بپرسێتەوە. ئەمانە هەمو پێویستیان بە چارەسەرە.

گفتوگۆ

– ڕاشکاوانه بڵێ، ئەگەر چویتە شوێنێکی گشتی، وەك بازاڕ بۆ نمونە، کاری هەڵە و ناڕەوات (ناشەرعی) بینی چی دەکەی؟

– ئەگەر بۆ کۆڕێك بانگهێشت کرای، باسی ئەم وئەوی تێدا دەکرا، هەڵوێستت چی دەبێت؟

چالاکی

- هیچ ڕوداوێکت بەسەرهاتووە برادەرێکت، یان خزمێکت ئامۆژگاری کردبێت؟ بۆ مامۆستاکەت باسی بکە.

وانەی هەشتەم

ئادابی سڵاوکردن

لـە هێما و ئامـاژە گرنگەکانـی ئیسـلام. سـڵاوکردنە لـە یەکتـری، چونکـە بەهۆیـەوە ئارامـی و دڵنیایـی لـە نێوانیانـدا بەرپادەبێـت و دەرون پاکدەکاتـەوە و کینـە و تـۆران نامێنێ. بۆیە موسـڵمان بـۆی نییـە، پتـر لـە سێ ڕۆژ قسە لەگەڵ موسـڵمان نـەکات، لەکاتی تۆرانـدا، باشـترین کەسـیش لای خـودا ئەوەیـە کـە دەستپێشـخەری دەکات، لـە سـڵاوکردن و ئاشتبونەوەدا. خـودای گـەورە دەفەرموێـت: (وَإِذَا حُيِّيتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا) (النساء ٨٦).

سـڵاوکردن ئادابـی تایبەتـی هەیـە، وەك پیـادە سـڵاو لـە دانیشـتو دەکات، سـوار لـە پیـادە، کـەم لـە زۆر، یـان تـاك لـە کـۆ. سـڵاوکردن شـێوازی زۆرە بـەڵام سـڵاوی مرۆڤـی موسـڵمان بـەم شـێوەیە پەسـەندترە:

(**سەلامی خودات لێ بێت**) وەڵامەکەشی (**سەلامی خودا لە تۆش بێت**).

گفتوگۆ

- مرۆڤ چ هەستێكی لا دروست دەبێت كاتێك كەسێك سڵاوی لێدەكات؟
- پاداشتی ئەو كەسە چییە، كە دەستپێشخەری لە سڵاوكردندا دەكات؟
- بەهاوكاری مامۆستا و قوتابییان شێوازەكانی (ئادابی) سڵاوكردن نمایش دەكەن.

چالاكی

ئـەم فەرمودەیـە لەبـەر بكـە: (**ألا أدلّكُـم عَلَـى شـيءٍ ان فَعْلتُمـوهُ تَحَابَبْتُـم، أفشـوا السَّـلامَ بَيْنَكـم**).

وانەی نۆیەم

سورەتی هومەزە(الهُمَزة)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّكُلِّ هُمَزَةٖ لُّمَزَةٍ (١) ٱلَّذِي جَمَعَ مَالٗا وَعَدَّدَهُۥ (٢)

يَحۡسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ (٣) كَلَّاۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ (٤) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحُطَمَةُ (٥)

نَارُ ٱللَّهِ ٱلۡمُوقَدَةُ (٦) ٱلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى ٱلۡأَفۡـِٔدَةِ (٧) إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ (٨)

فِي عَمَدٖ مُّمَدَّدَةِۭ (٩)

ڕاقە

((وَيۡلٞ لِّكُلِّ هُمَزَةٖ لُّمَزَةٍ)) هاوار بۆ کەسێك تانە و تەشەر لە خەڵك دەدات.

((ٱلَّذِي جَمَعَ مَالٗا وَعَدَّدَهُۥ)) ئەوەی ماڵی کۆکردەوە و هەردەم دەیژمێرێت.

((يَحۡسَبُ أَنَّ مَالَهُۥٓ أَخۡلَدَهُۥ)) وا خەیاڵ دەکات سامانەکەی لە مردن دەیپارێزێ.

((كَلَّاۖ لَيُنۢبَذَنَّ فِي ٱلۡحُطَمَةِ)) نەخێر، با وا خەیاڵ نەکا بێ گومان بەڕیسوایی فڕێ دەدرێتە ناو (حوتەمە)وە.

((وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحُطَمَةُ)) کوا دەزانی نیاز لەو (حوتەمە) چییە؟

((نَارُ ٱللَّهِ ٱلۡمُوقَدَةُ)) ئاگرێکە خودا هەڵیگیرساندوە.

((ٱلَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى ٱلۡأَفۡـِٔدَةِ)) بەسەر دڵاندا دێ.

((إِنَّهَا عَلَيۡهِم مُّؤۡصَدَةٞ)) لەشوێنێکدایە لەسەریان داخراوە.

((فِي عَمَدٖ مُّمَدَّدَةِۭ)) لە ئەستون گەرێکی ئاگرینی درێژکراوە دان.

سود

ئەم سورەتە لە مەکە دوای سورەتی قیامە هاتۆتە خوارەوە، **نۆ** ئایەتەو ڕێزبەندیشی **سەدو چوارە**، بەوەش نزا لەو کەسانە دەکات کە تانە لە خەڵك دەدەن.

گفتوگۆ

- ئەو وانانە چین کە لەم سورەتە بە دەست دێن.

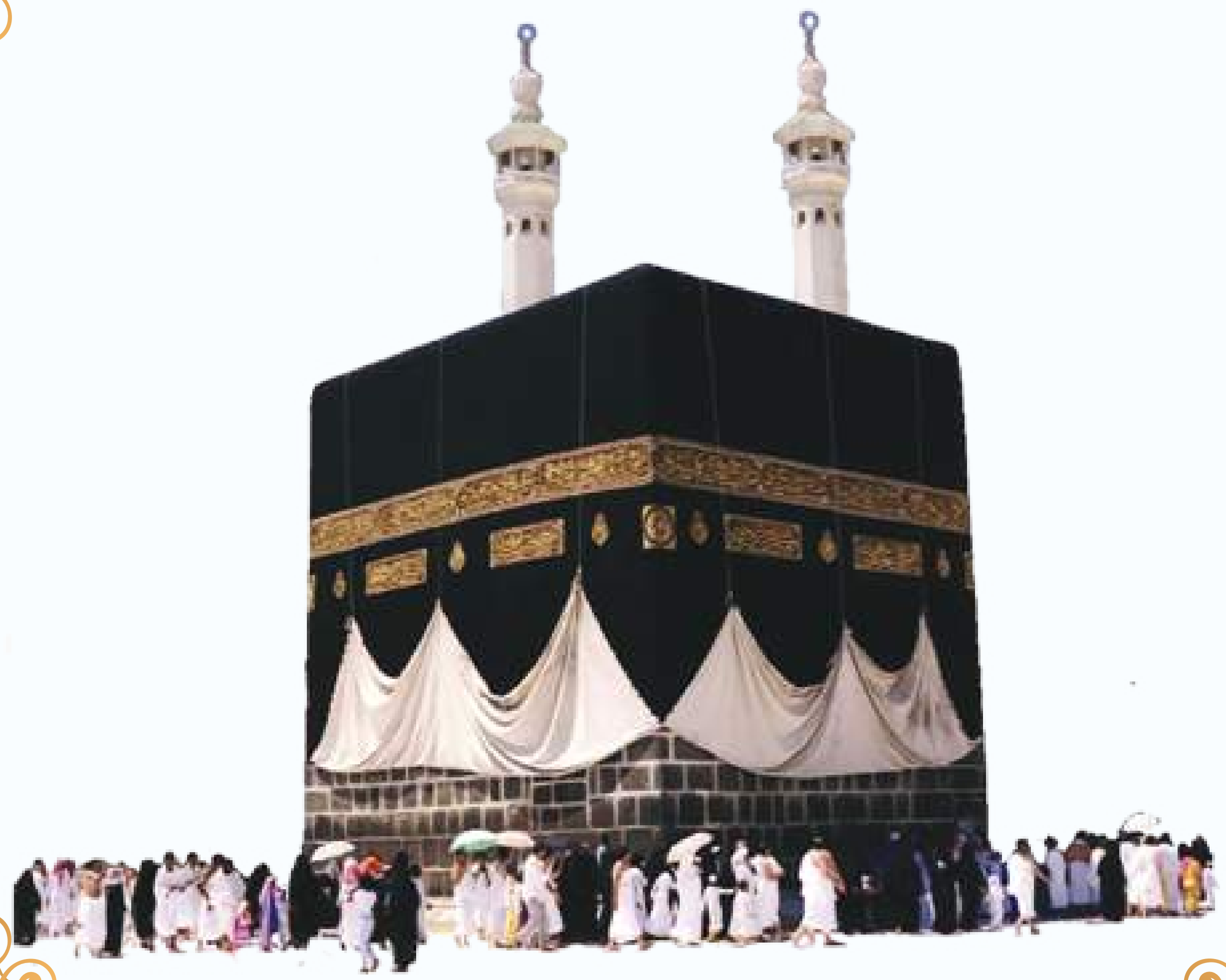

وەرزی دووەم

ئاو لە زێڕ بە نرخترە

وانەی دەیەم

چەند دیمەنێك لە ژیانی پێغەمبەر (د.خ)

میهرەبانی پێغەمبەر (د.خ) بەرامبەر منداڵان

دوای ئەوەی باوکی چیرۆکێکی سەبارەت بە میهرەبانی پێشەوامان محەمەد (د.خ) بۆ شیرینی کچی گێڕایەوە، ئەویش لەگەڵ شاهۆی برای کردیانە پەیڤینێك بەم شێوەیەی خوارەوە:

شیرین: زۆر جار هەردوو نەوەی پێغەمبەر (د.خ) حەسەن و حوسێن کە منداڵ بوون، لە کاتی نوێژی باپیریان محەمەد (د.خ) دەچونە سەر ملی پیرۆزی و لەسەر پشتی یارییان دەکرد، پێشەواش دڵی نەدەهات ئازاریان بدات، هەڵنەدەستایەوە، تا خۆیان دەهاتنە خوارەوە. دوای نوێژەکەش هەردوکیانی لە باوەشی توند دەکرد و دەیفەرمو (ئەوەی منی خۆش دەوێ با ئەو دوانەشی خۆشبوێ). شاهۆ گیان، تۆ لە ماڵ نەبووی کە باوکم ئەم باسەی بۆ گێڕامەوە. شاهۆ گوتی: ئەم کارەی پێغەمبەر (د.خ) زۆر گەورە و ناوازەیە، نیشانەی میهر و سۆزی زۆر و هەستێکی پیرۆزە.

شیرین: ئەو هەڵوێستەی پێغەمبەر (د.خ) وانەیەکی گرنگە بۆ سەرجەم گەورەکان کەتورە نەبن لە بچوکەکان و هەولبدەن بۆیان وەك دایباب و مام و خاڵ بن.

شاهۆ: بێگومان وایە. ئێمەش لەماڵەوە کاری وا ناکەین گەورەکانمان بێزار بکەین هەروەها لە قوتابخانەش دڵی مامۆستایان و کارمەندان ئازار نادەین. ڕێز لە یاساکانی قوتابخانەش دەگرین.

شیرین گوتی: ئەزانی ئەگەر وابین لە ماڵیشەوە لای دایباب و گەورەکانی دیکە خۆشەویستتر دەبین.

شاهۆ: هیوادارم هەمو پێکەوە بەخۆشی بژین.

چەند پرسیارێك:

ئـ - شیرین چی لە باوکی بیستبوو؟

ب- ئەم دو ڕستەی لای ڕاست بگەیەنە بە دێڕی گونجاو لە بەرامبەریاندا	
کاتێك پێغەمبەر (د.خ) دەچوە سوژدە	لە باوەشی دایدەنان.
کە لە نوێژ دەبۆوە	حەسەن و حوسێن دەچونە سەر ملی و پشتی.

پ- سۆزی پێغەمبەر بەرانبەر منداڵان چۆن مەزەندە دەکەن؟

ت- کەسێکی دیکەت دیوە میهرەبان بوبێت بەرانبەر منداڵان ؟ چۆن دەیسەلمێنی؟

ج- ئەو کەسەی منداڵی خۆی لە ئامێز نەگرێ و نەیلاوێنێتەوە، کارێکی باش دەکات؟

وانەی یازدەیەم

نەرمو نیانی پێغەمبەر (د.خ)

لە سەردانێكی كتێبخانەی گشتیدا هەریەك لە زانا و توانا كتێبێكی دەربارەی ژیاننامەی پێغەمبەر (د.خ) وەرگرت و ئەم وتوێژەیان دەربارەی كرد:

زانا: چیرۆكی ئەو دەشتەكییەی چوە ناو مزگەوتی پێغەمبەر و كاردانەوەی بە ئارامییەكەی پێغەمبەر (د.خ) بەرانبەری، زۆر سەرنجی ڕاكێشاوم.

توانا زۆر بەپەلە: ئەو چیرۆكە چییە ؟ بۆم باس بكە.

زانا گوتی: ڕۆژێك پێغەمبەری خۆشەویست (د.خ) چوە مزگەوتەوە، عەبایەكی ئەستوری بەسەر شانەوە بوو، پیاوێكی دەشتەكی پێی بە چمكی عەباكەی دانا و ڕایكێشا بە شێوەیەك ئازار بە ملی سەروەر گەیشت، كابرا لە جیاتی داوای لێبوردنكردن داوای هەندێك پارەی لێكرد، ئەویش بە زەردەخەنەیەكەوە فەرمووی (بەشی بدەن).

توانا گوتی: ئارامگرتنی سەروەر (د.خ) لەم ڕووداوەدا لە لوتكە دابووە، ئەو پیاوە چۆن سنوری ئەدەبی بەرانبەر پێشەوا بەزاند، ئای لەو بێشەرمیە.

پاشان گوتی: زانا منیش بەسەرهاتێكی ترم سەبارەت سەروەر (د.خ) خوێندەوە

هاوشێوەی ئەو ئارامیەی بەرانبەر کەسێکی دیکەی نەزان. زانا بە پەرۆشەوە، ئا دەی هاوڕێی خۆشەویستم بیگێڕەوە.

توانا: کەسێکی دەشتەکی هاتە ناو مزگەوتەکە و لە گۆشەیەکدا میزی کرد، هاوەڵان هاواریان لێکرد: نەکەی، مزگەوتەکە پیس بکەیت، پێغەمبەر کە زانی پیاوەکە نە شارەزایە و زۆری بۆ هاتووە، فەرمووی: پێی مەبڕن، با لێبێتەوە، پاشان، فەرمووی: ئاو بە شوێنەکەیدا بکەن پاك دەبێتەوە. بە کابراشی گوت: (بزانە، ئێرە مزگەوتە و پێویستە پاکژ ڕاگیرێ، چونکە شوێنی نوێژ و قورئان خوێندن و زیکری خودایە) بەم ئارامیەی سەروەرمان کێشەکە کۆتایی هات و کەسەکەش وانەیەکی ئەدەبی وەرگرت.

چەند پرسیارێك:

ئـ - زانا و توانا بۆ کوێ چوون ؟ چییان کرد؟
ب- چ بابەتێکی ناو کتێبەکە، سەرنجی زانای ڕاکێشا؟
پ- پیاوە دەشتەکییەکەی یەکەم چ هەڵەیەکی کرد؟
ت- کاردانەوەی پێغەمبەر (د.خ) بەرانبەر هەڵەکە چۆن بوو؟

خۆم لەسەر ئارامگیری ڕادەهێنم:

ئـ - ئەگەر هاوڕێیەکم وتەی ناشیرینی پێگوتم، بە جوانی وەڵامی دەدەمەوە.
ب- ئەگەر کەسێك لە کاتی دانیشتن، یان لە ناو ئۆتۆمبێل، یاخود لە بازاڕدا بەرمکەوت و ئازارم پێگەیشت، لێی تووڕە نابم.
پ- ئەگەر ناسیاوێکم بەلامدا تێپەڕی و سڵاوی لێنەکردم، لێی زویر نابم.
ت- بەرانبەر ئەو قوتابییەی بە وشەی نابەجێ دێتە قسە لەگەڵم، کاردانەوەی هەڵەم نابێت.
ج- کاردانەوەی هاوشێوە نانوێنم بەرانبەر کەسێك بەرد بە شوشەی پەنجەرەکەمدا دەکێشێت.

چالاکی

مامۆستا داوا لە قوتابییان دەکات ئەگەر کەسێکیان بەرانبەر هەڵەی یەکێکی تر ئارامی گرتووە و کاردانەوەی هاوشێوەی نەبووە، بۆ هاوڕێکانی باس بکات.

وانەی دوازدەیەم

دەستکراوەیی (بەخشندەیی) ناوازە

زرنگ بە بابانی برای گوت: ئەمشەو سەبارەت بەخشندەیی چیرۆکێکم خوێندەوە بابان داوای لێکرد، بۆی بگێڕێتەوە.

زرنگ: لە چیرۆکەکەدا هاتووە، عەبدولڕەحمان کوڕی عەوف فەرمودەیەکی پێغەمبەری بیستوە سەبارەت بە بەخشینی پارە، بۆیە یەکسەر هاتە لای پێغەمبەر (د.خ) پێی گوت: چوار هەزار درهەمم هەیە، وا دو هەزاری لە ڕێی خودا دەبەخشم و ئەو نیوەی تری بۆ خێزانەکەم هەڵدەگرم، پێغەمبەر (د.خ) فەرموی: (خودا لێت وەرگرێت و بۆت زیاتر بکات، کارێکی پیرۆز دەکەیت).

بابان گوتی: منیش سەبارەت بەخشندەیی، پێشبڕکێیەکم خوێندەوە کە لەنێوان عومەری کوڕی خەتاب و ئەبوبەکری سدیقدا بووە. زرنگ: دەی بۆم بگێڕەوە.

بابان: عومەری کوڕی خەتاب دەگێڕێتەوە، جارێکیان پێغەمبەر (د.خ) فەرمانی کرد لە سامانەکەمان ببەخشین، منیش ویستم پێش ئەبوبەکر بکەوم، بۆیە نیوەی سامانی خۆم هێنایە خزمەت پێشەوا، ئەویش لێی پرسیم چەندت بۆ خێزانەکەت گلداوەتەوە، منیش گوتم ئەوەندەی کە هێناومە. پاشان ئەبوبەکر هەمو سامانەکەی هێنا، کە سەروەر لێی

پرسی، ئەی چیت بۆ منداڵەکانت داناوە گوتی خودا و پێغەمبەرەکەی.

عومەریش گوتی: لەمەشدا هەر ئەبوبەکرم پێشکەوت.

لێرەدا نازی خوشکیان کە گوێی گرتبوو، گوتی: منیش هەر سەبارەت دەستکراوەیی باسێکم خوێندووە، بۆتان دەگێڕمەوە، ئەوانیش گوێیان گرت، گوتی: ئەبی تەڵحە باخێکی گەورەی لە دارخورما لەنزیک مزگەوتێکی مەدینە هەبوو کە خۆشەویسترین باخە لەنێو باخەکانیدا، کاتێک بیستی ئایەتی خودای گەورە، دەفەرموێت: (لَن تَنَالُوا۟ ٱلْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا۟ مِمَّا تُحِبُّونَ) دابەزیوە، چووە خزمەت پێغەمبەر پێی گوت: وا ئەو باخە خورمایەم بەخودا بەخشی دوعام بۆ بکە خودا لێم وەرگرێ و پاشەکەوتی بکات بۆ ڕۆژی دواییم. پێغەمبەر (د.خ)فەرموی: (**بخ ذلك مال رابح، ذلك مال رابح**).

ڕاهێنان

١- پرس:

ئـ- لە سەرەتای چیرۆکەکەوە زرنگ چی بە بابانی برای گوت؟

ب- عەبدولڕەحمان کوڕی عەوف چوار هەزار درهەمەکەی چۆن دابەشکرد.

پ- پێغەمبەری خودا (د.خ) لە بەرانبەر ئەو بەخشندەییەی عەبدولڕەحمان چی فەرمو؟

٢- وەڵامی ڕاست لەنێوان کەوانەکاندا بەرانبەر ڕستەکان هەڵبژێرە:

ئـ- عومەر گوتی: پێغەمبەر (د.خ) ڕۆژێك فەرمانی کرد (بەخشین، نوێژبکەین).

ب- دیسان عومەر گوتی: منیش (نیوەی سامانەکەم -هەمو سامانەکەم) هێنا بۆ بەخشین.

پ- ئەبوبەکر (هەمو دەرامەتی-هەندێك لە دەرامەتەکەی) هێنا.

٣- خۆم ڕادەهێنم کە:

ئـ- گەر هاوڕێیەکم داوای پێنوسەکەمی کرد، پێنوسەکەمی دەدەمێ تا نوسینەکەی تەواودەکات.

ب- گەر لەسەفەر گەڕامەوە، دیاری دێنم بۆ هاوڕێیان و کەسوکارەکەم.

پ- ئەگەر لە جێگایەکی بچوك لەگەڵ کۆمەڵێك بووم کەس ئازار نادەم و لە خوارەوە دادەنیشم.

وانەی سێزدەیەم

سەعد كوڕی ئەبی وەقاس (ڕ.خ)

نمونەی باوەڕداری بەهێز و پتەو

زانایەكی ئایینی لە كۆڕێكی مزگەوتدا بە نوێژكەرانی گوت: پلەكانی باوەڕ لە دڵی موسڵمانانداندا وەك یەك نییە، كەسی وا هەیە باوەڕی لاوازە و پشتی پێ نابەسترێ لەنێوان ئەو كۆمەڵەكەدا دو گەنج دانیشتبون بە ناوی (وریا و شاباز) دوای وتەكانی مامۆستا.

وریا گوتی: بەشی یەكەم لە موسوڵمانان ئەوانەن كە لەسەر ڕێبازی هیدایەتن و بەردەوامن، هیوادارم خودا ئێمەش لەو ڕیزەدا هەژمار بكات.

شاباز گوتی: منیش جارێك لە زانایەكی ترم بیست بەسەر هاتی (سەعدی كوڕی ئەبی وەقاسی) دەگێرایەوە، كاتێك باوەڕی بە ئایینی نوێی (ئیسلام) هێنابوو، چۆن دایكی مانی لە خواردن گرت، تا پاشگەز بێتەوە و بچێتەوە سەر بیروباوەڕی باو باپیرانی كە بت پەرستی بوو، بەسەرهاتەكەش وەك لای خوارەوە بوو:

سەعد دەڵێت: زۆر لەگەڵ دایكم باشبووم، كە باوەڕم بە ئایینی ئیسلام هێنا.

دایکم گوتی: کوڕم کارێکی خراپت کرد، دەبێ بگەڕێیتەوە سەر ئایینی باو و باپیرانت یان دەست لە خواردن هەڵدەگرم تا دەمرم و بۆ تۆش نەنگی دەبێت و ئابڕوت دەچێت.

سەعد دەڵێت: منیش پێم گوت دایە، ئەو کارە مەکە.چونکە من بە هیچ نرخێك ئامادەنیم دەست لە ئاینی ئیسلام هەڵگرم، بەڵام دایکی سەعد شەو ڕۆژێك هیچی نەخوارد و باری تەندروستی تێکچوو. سەعد دوبارە گوتی: دایە گیان وازبێنە ئەگەر هەزار گیانت هەبێ و یەك لە دوای یەك دەربچن لە جەستەت، من واز لە ئیسلام ناهێنم، بۆیە دایکی لەوە گەیشت سودی نییە، دەستی بە خواردن و خواردنەوە کردەوە.

پاشان ئەم ئایەتانە دابەزین، خودا دەفەرموێت: (وَوَصَّيْنَا ٱلْإِنسَـٰنَ بِوَٰلِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُۥ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَـٰلُهُۥ فِى عَامَيْنِ أَنِ ٱشْكُرْ لِى وَلِوَٰلِدَيْكَ إِلَىَّ ٱلْمَصِيرُ (١٤) وَإِن جَـٰهَدَاكَ عَلَىٰٓ أَن تُشْرِكَ بِى مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا ۖ وَصَاحِبْهُمَا فِى ٱلدُّنْيَا مَعْرُوفًا ۖ وَٱتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَىَّ ۚ ثُمَّ إِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ (١٥)) (لقمان ١٤-١٥).

ڕاهێنان

١- چەند پرسیارێك دەربارەی باسەکە:

ئ- زاناکە سەبارەت بە چی باسی بۆ نوێژ کەر دەکرد؟

ب- ئەو دوو گەنجە کێ بوون لە نێوان نوێژ کەراندا؟

پ- وریا نزای بۆ چی کرد دوای ئامۆژگاریەکانی زاناکە؟

ت- ئەو ئایەتە کامەیە دوای مشتومڕی سەعد و دایکی هاتە خوارەوە؟

٢- ئەم بۆشاییانەی خوارەوە بە وشەی گونجاو لە بابەتەکە، پڕبکەوە:

ئ- شاباز گوتی: منیش لە زانایەکم بیست بەسەرهاتی .... دەگێرایەوە.

ب- کاتێك دایکی بە ئیسلام بوونی سەعدی زانی بڕیاریدا ....

پ- سەعد گوتی: دایە، خۆت ماندو مەکە، تازە من واز لە ....

٣- خۆم تاقی دەکەمەوە:

ئ- هاوکاری هاوڕێکانم دەکەم گەر بۆ کارێکی چاك کۆبوونەوە.

ب- ئەگەر تورە بووم قسەیەك ناکەم خودام لێ تورە بکات.

وانەی چواردەیەم

سورەتی تەکاسور (التَّكاثُر)

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلۡهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ (١) حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ (٢)

كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ (٣) ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ (٤) كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ (٥)

لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ (٦) ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيۡنَ ٱلۡيَقِينِ (٧) ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ (٨)

ڕاقە

((أَلۡهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ)) شانازیکردنتان بە (ماڵ و منداڵ)ی زۆر ئێوەی بەخۆیەوە خەریك کرد.

((حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ))تا هەموتان دەچنە گۆڕستان.

((كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ)) زۆر ناخایەنێ تێدەگەن.

((ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ)) جارێ تریش زۆر ناخایەنێ تێدەگەن.

((كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ)) ئەگەر ڕاستەقینەتان بزانیبا.

((لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ)) ئاشکرا دۆزەختان دەدی.

((ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيۡنَ ٱلۡيَقِينِ)) دیسان، هەر بە ئاشکرا بەچاوی خۆتان دەبینن.

((ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ)) لە ڕۆژی زیندو بونەوەدا دەربارەی خۆشی دونیا لێتان دەپرسن.

گفتوگۆ

- چی مرۆڤ لە پەرستش‌و زیکری خودا دور دەخاتەوە؟
- ئایە خودا پرسیار لە بەندەکانی دەکات لەو خۆشییانەی تێیدا بوون؟

وانەی پازدەیەم

ئەبو عوبەیدەی دەستپاك (ڕ.خ)

دوانـەی دەسـتپاكی و بەهێـزی، خاوەنەكەیـان دەڕازێنینـەوە، بـە دەسـتپاكیەكەی هەمـوان دور دەبـن لـە زیـان و سـتەم هێزەكەشـی فاكتـەری پاراسـتنی ئـەو سپاردەیەیە بـە هـەدەر ناچێـت و بـە كەسـیش نافەوتێـت.

دایكـی ڕێـژوان شـەوێك تەماشـای زنجیرەیەكـی تەلەفزیۆنـی دەكـرد، كـە دەربـارەی هاوەڵێكـی پێغەمبـەر(د.خ) بـوو بـە نـاوی (ئەبـو عوبەیـدەی جـەڕاح)، بـە هـودای كچـی گـوت نزیـك بـەرەوە بـا بەسـەرهاتی ئـەو هاوەڵـە بەڕێـزەت بـۆ بـاس بكـەم.

كچەكـەی هاتـە پێشـەوە، گوتـی: دایـە گیـان مـن زۆر پەرۆشـی گوێبیسـتی بەسـەرهاتی هاوەڵانـی بەڕێـزی پێغەمبـەرم (د.خ).

دایكـی گوتـی: مـن زۆر شـاد و بەختـەوەرم كـە كچەكـەم دەبینـم لـە ژیانـی سـەروەرمان و هاوەڵانـی دەكۆڵێتـەوە، تەمەنـت درێژبـێ كچـم. جا گوێبگرە بـۆ ئەم باسـە گرنگە، شـاندێكی كریسـتیانەكانی (نەجـران) هاتنـە لای پێغەمبـەر (د.خ) ئـەوەش دوای خسـتنە ڕوی باسـێكی

چڕ و پڕی ئیسلام، پێی فەرموون، ئەوە ئیسلامە، یان وەریبگرن، یان سەرانە بدەن، ئەگەر نا خۆتان ئامادە بکەن، جەنگتان لەگەڵ دەکەین. ئەوانیش بڕیاریاندا سەرانە بدەن بەرانبەر پارێزگاریکردن لە مافەکانیان لە دەوڵەتی ئیسلامدا، بۆیە خوازیاری ناردنی هاوەڵێك بوون لەگەڵیان کە دەستپاك و بەهێزبێت و ببێتە فەرماندار لە ناویاندا کاری کۆمەڵگەکەیان ڕێکبخات. پێغەمبەر (د.خ) فەرمووی شەو سەردانم بکەن کەسێکی شیاو دیاری دەکەم لەگەڵتان بێت. دەڵێن عومەری کوڕی خەتاب زۆری پێخۆشبوو ئەو کەسە خۆی بێت کە پێغەمبەر (د.خ) هەڵی دەبژێرێت بۆ ئەو ئەرکە، بەڵام پێشەوا چاوەڕێی کرد تا ئەبو عوبەیدە هات، ئینجا پێی فەرموو: لەگەڵیان بڕۆ و دادوەری لەنێوانیاندا بکە بەشێوەیەك خودا پێی ڕازی بێت. ئەبو عوبەیدە ئەو هاوەڵە بوو کە پێغەمبەر (د.خ) دەربارەی دەیفەرموو: (هەموو نەتەوەیەك کەسێکی ڕازگری تێدایە، ڕازگری ئەم نەتەوەش، ئەبو عوبەیدەیە).

کچەکەی گوتی: سوپاس دایە گیان. زانیارییەکی گرنگ بوو، بەم باسەت زیاتر شارەزا بووم لە ژیاننامەی هاوەڵان، بەتایبەت ئەبو عوبەیدە (ڕ.خ). بۆیە دایکی گوتی: لە ئێستا بەدواوە، بە بەردەوامی چیرۆك و ژیاننامەی هاوەڵانت بۆ دەگێڕمەوە، تا سودیان لێوەرگری و هەردولاشمان پاداشتی خودایی وەرگرین.

ڕاهێنان

١- پرسیار دەربارەی باسەکە:

ئـ- سپاردە و دەستپاکی لە مرۆڤدا، واتای چییە؟

ب- ئەی بەهێزی چی دەگەیەنێ؟

پ- ناوی ئەو هاوەڵە چی بوو، دایکی ڕێژوان لە زنجیرە تەلەفزیۆنەکەییدا تەماشای ژیاننامەی دەکرد.

٢- وەڵامی ڕاست لەنێوان کەوانەکاندا دیاری بکە:

ئـ- هەموو نەتەوەیەك ڕازگرێکی هەیە، ڕازگری ئەم نەتەوەیە (زەیدی کوڕی سابتە، ئەبو عوبەیدەی جەڕاحە).

ب- پێغەمبەر (د.خ) فەرمووی: بڕۆ لەگەڵیان و دادوەریان بکە لەوەدا کە (کۆکن، ناکۆکن) لەسەری.

٣- خۆم ڕادەهێنم:

ئ- ئەگەر لەخۆم دڵنیا بووم لە ئەرکێکدا کە پێم دەکرێت، هەوڵی بەجێهێنانی دەدەم تا لەو ڕێیەوە خزمەتێك بە وڵاتەکەم بکەم.

ب- دەست لە کارێك وەرنادەم کە توانام بەسەریدا نەشکێ و شارەزا نەبم.

چالاکی

لە پۆلەکەدا، مامۆستا قوتابییەکی دەستپاك و خاوەن کەسێتی بەهێز دەست نیشان دەکات، کە ڕۆڵی مرۆڤێکی ڕازگر بگێڕێت و هەڵوێست بنوێنێ لەبەرچاوی هاوڕێیانی.

وانەی شازدەیەم

خۆنەویستی پیاوێك لە پشتیوانان

لە بۆنەیەکی تایبەتی گردبونەوەیەکی خێزانیدا، خێزانەکەی بەختیار، دوای نانخواردن و سوپاسکردنی خودا بۆ بەخششەکانی، **بەختیار** بە باوکی گوت: ئەگەر ئێستا کەسێکی برسی بە گوزەرەکەماندا تێپەڕی دەبێ هەڵوێستمان چۆن بێ؟ مسۆگەر دەرگای لێدەکەینەوە.....

پاشان چیرۆکی پیاوێکی لە پشتیوانان بۆ گێڕانەوە بەم شێوەیە:

پیاوێك هاتە لای پێغەمبەر (د.خ) و پێی گوت: ئەی نێردراوی خودا، زۆرم برسییە و ماندوم. دەستبەجێ سەروەر ناردی بۆ لای خێزانەکانی ئەگەر خواردنتان لایە؟ هەمو وەڵامیان دەناردەوە کە سوێند بەخودا، جگە لە ئاو هیچ لە ماڵماندا نییە. پاشان پێغەمبەر (د.خ) ڕویکردە چەند هاوەڵێك و فەرموی کامتان دەتوانێت ئەمشەو میوانداری لەم ڕێبوارە بکات و تێری بکات؟ یەکێك لە پشتیوانان (واتە خەڵکی شاری مەدینە) هەستا، گوتی: من ئامادەم، دەیبەمەوە ماڵی خۆم. کە گەیشتنە ماڵەوە، هاوەڵەکە لە هاوسەرەکەی پرسی، چیمان هەیە بۆ ئەم میوانە بیخوات؟ ژنەکەی گوتی: تەنها ئەوەندە هەیە

کەمێك برسییێتی منداڵەکان بشکێنێ. ئەویش گوتی: منداڵەکان بە شتێکەوە سەرقاڵ بکە، ئەگەر داوای خواردنیان کرد هەوڵبدە بیانخەوێنێ، کە میوانەکەش هاتە ژورێ چرایەکە بکوژێنەوە تا وا هەست بکات من لەگەڵی دەخۆم، بەم نەخشەیە میوانەکەیان تێرکرد بێ ئەوەی هەست بەهیچ بکات.کە بەیانی پێغەمبەرمان (د.خ) بینی، پێی فەرمو: خودای گەورە زۆری پێ خۆشبوو ئەو کارەتان نواندبوو لەگەڵ میوانەکەتان لەو کاتەدا ئەم ئایەتە هاتە خوارەوە: (وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُوْلَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ) (الحشر٩).

واتە: ئەوانە، خەڵك پێش خۆیان دەخەن، هەر چەندە خۆشیان ئاتاجن. بۆیە کورە گەورەکەی بەختیار، گوتی: بەڕاستی ئەو هاوەڵە نمونەی بەخشندەیی بەزەیی و میوانداری بوو، پلانێکی جوان و شایستەی بەکارهێنا تا میوانەکە هەست بە ڕاستی ڕوداوەکە نەکات و ئەوی پێش خۆیان خست لە تێرکردندا.

باوکیان گوتی: کۆمەڵگەی مرۆیی نمونەی لەم شێوەیەی زۆر تێدایە، لە مرۆڤی بە بەزەیی و خوداناس کە وەك مۆم دەتوێتەوە بۆ بەرژەوەندی کەسانی دیکە. شێرزاد کە کوڕە هەرە بچوکەکەیان بوو، گوتی: من ئامادەم هەر کاتێك هەژارێکم بینی بەشە خۆراکی بدەمێ. باوکیان زۆر شادمان بوو بە هەڵوێستی منداڵەکانی و گوتی: خودا بە سۆز و میهری خۆی چاودێریتان بکات، بە ڕاستی زۆر بە بەزەیی و دڵنەرمن.

ڕاهێنان

١- پرسیار دەربارەی دەقەکە:

ئ- خێزانی بەختیار لە دەوری چی کۆ بوونەوە؟

ب- بەختیار چی بە مێشکدا هات، دوای لێبونەوەیان لە ژەمە خواردنەکە؟

پ- بەختیار چی بە منداڵەکانی گوت؟

ت- هاوەڵە یاریدەدەرەکە چۆن شەویان ڕۆژکردەوە لەگەڵ هاوسەرەکەی؟

ج- هاوەڵەکە چ کارێکی کرد، تا میوانەکە وا هەست بکات خۆشی نانی لەگەڵ دەخوات.

٢- وەڵامی ڕاست لەنێو کەوانەکاندا بۆ ئەم ڕستانەی خوارەوە هەڵبژێرە:

ئ- خێزانەکەی پێغەمبەر (د.خ) وتی: سوێند بەخودا (خۆراکێکی خۆشمان هەیە، هیچمان نییە جگە لە ئاو).

ب- پێغەمبەری خودا (د.خ) وەك (دەوڵەمەندێکی بێباك، هەژارێکی بە قەناعەت) دەژیا.

پ- هاوەڵە یاریدەدەرەکە بە هاوسەرەکەی گوت: چیمان هەیە ؟ گوتی هیچمان نییە جگە لە (کەمێك خواردن بۆ منداڵەکان، خواردن بۆ براکانم).

٣- ئـ- دوای خوێندنەوەی دەقەکە بۆم دەرکەوت کە گیانی بەخشین لە زۆر کەسدا هەیە با هەژاریش بن.

ب- پێم خۆشە شوێن پێی پشتیوانەکە هەڵگرم لە بەخشین و پێشخستنی خەڵك.

پ- لەخۆم ڕادەبینم هاوکاری نەدار بکەم و کەمتەرخەم نەبم لە بەدەمەوە چوونیان.

٤- لەم وشانەی خوارەوە ڕستەکە ڕێکخەوە:

میوانەکەمان، ئەگەر، چراکە، هاتە ژورەوە، بکوژێنەوە

وانەی حەڤدەیەم

سورەتی تین

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيۡتُونِ (١) وَطُورِ سِينِينَ (٢) وَهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ٱلۡأَمِينِ (٣)

لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِيٓ أَحۡسَنِ تَقۡوِيمٖ (٤) ثُمَّ رَدَدۡنَٰهُ أَسۡفَلَ سَٰفِلِينَ (٥)

إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونٖ (٦)

فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعۡدُ بِٱلدِّينِ (٧) أَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَحۡكَمِ ٱلۡحَٰكِمِينَ (٨)

ڕاڤە

((وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيۡتُونِ)) سوێند بە هەژیر، بە زەیتونیش.

((وَطُورِ سِينِينَ)) سوێند بە توری سینایە (ئەو چیایەی خودای گەورە لە گەڵ پێغەمبەری خۆی موسا (سەلامی خوای لێ بێت) قسەی کردو بوو بە هۆی ئەوەی ئەم شوێنە پێگە و پیرۆزییەکی هەبێت). ((وَهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ ٱلۡأَمِينِ)) بەم باژێرەش کە ئارام و ئەمینە(مەبەست شاری مەککەیە). ((لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِيٓ أَحۡسَنِ تَقۡوِيمٖ)) ئێمە مرۆڤمان لە ڕێکترین شێوەدا خولقاندوە.

((ثُمَّ رَدَدۡنَٰهُ أَسۡفَلَ سَٰفِلِينَ)) پاشان گێڕاومانەتەوە بۆ پلەی هەرە ژێرەوە، ئەگەر ڕێبازی خودا نەگرێت.

★ هەژیر: هەنجیر.

باژێر: مەبەست شاری مەککەیە.

((إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونٍ)) جگە لەوانەی باوەڕدار و ئاکار چاکبوون، کە پاداشیان دوایی نایێ.

((فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعۡدُ بِٱلدِّينِ)) ئەی مرۆڤ چی تۆی دەسخەڕۆ کردووە کە ڕۆژی دواییت پێ درۆیە؟

((أَلَيۡسَ ٱللَّهُ بِأَحۡكَمِ ٱلۡحَٰكِمِينَ)) ئاخۆ خودا دادگەرترین فەرمانڕەوا نییە؟

گفتوگۆ

- بۆچی خودا سوێند بە (التین و الزیتون) دەخودات؟
- بۆچی پێگەی چیای (تور) لە نێو خەڵکیدا بەرز و پیرۆزە.

ناوەڕۆك

وانە	بابەت	لاپەڕە
	پێشەکی	٣
وەرزی یەکەم		
وانەی یەکەم	لە ناوە پیرۆزەکانی خودای گەورە	٧
وانەی دووەم	پشت بەستن بە خودا	٨
وانەی سێیەم	سورەتی ئەلمەسەد (المسد)	١١
وانەی چوارەم	هاندان بۆ فێربوون	١٣
وانەی پێنجەم	کردەوەی چاکە و پاداشتی	١٦
وانەی شەشەم	ڕەوشتی پەسند	١٨
وانەی حەوتەم	ئاین واتە ئامۆژگاری و بەدەنگەوە چوون	٢٠
وانەی هەشتەم	ئادابی سڵاوکردن	٢٣
وانەی نۆیەم	سورەتی هومەزە (الهمزە)	٢٥
وەرزی دووەم		
وانەی دەیەم	میهرەبانی پێغەمبەر (د.خ)	٢٩
وانەی یازدەیەم	نەرم و نیانی پێغەمبەر (د.خ)	٣١
وانەی دوازدەیەم	بەخشندەیی	٣٤
وانەی سێزدەیەم	سەعدی کوڕی ئەبی وەقاس (ڕ.خ)	٣٦
وانەی چواردەیەم	سوڕەتی تەکاسور (التکاثر)	٣٨
وانەی پازدەیەم	ئەبو عوبەیدەی دەستپاك (ڕ.خ)	٤٠
وانەی شازدەیەم	خۆنەویستی پیاوێك لە پشتیوانان	٤٣
وانەی حەڤدەیەم	سورەتی (تین)	٤٦
	ناوەرۆك	٤٨